ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 11ης Μαΐου 1999 *

Στην υπόθεση C-309/97,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Oberlandesgericht Wien (Αυστρία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Angestelltenbetriebsrat der Wiener Gebietskrankenkasse

και

Wiener Gebietskrankenkasse,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 119 της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ) και της οδηγίας 75/117/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 42),

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, J.-P. Puissochet (εισηγητή), G. Hirsch και P. Jann, προέδρους τμήματος, J. C. Moitinho de Almeida, C. Gulmann, D. A. O. Edward, H. Ragnemalm και M. Wathelet, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Γ. Κοσμάς
γραμματέας: D. Louterman-Hubeau, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— το Angestelltenbetriebsrat der Wiener Gebietskrankenkasse, εκπροσωπούμενο από τον Stefan Prochaska, δικηγόρο Βιέννης,

— το Wiener Gebietskrankenkasse, εκπροσωπούμενο από τον Josef Milchram, δικηγόρο Βιέννης,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Ernst Röder, Ministerialrat στο ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομίας,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπουμένη από τον Viktor Kreuschitz, νομικό σύμβουλο, και τη Marie Wolfcarius, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις του Angestelltenbetriebsrat der Wiener Gebietskrankenkasse, εκπροσωπούμενου από τον Stefan Prochaska και τον Gabriel Lansky, δικηγόρο Βιέννης, του Wiener Gebietskrankenkasse, εκπροσωπούμενου από τον Josef Milchram, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τον Viktor Kreuschitz και τη Marie Wolfcarius, κατά τη συνεδρίαση της 10ης Νοεμβρίου 1998,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 19ης Ιανουαρίου 1999,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με διάταξη της 5ης Μαΐου 1997, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 4 Σεπτεμβρίου 1997, το Oberlandesgericht Wien υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), επτά προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 119 της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ) και της οδηγίας 75/117/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 42, στο εξής: οδηγία).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του Angestelltenbetriebsrat der Wiener Gebietskrankenkasse (συμβουλίου των εργαζομένων του περιφερειακού ταμείου ασφαλίσεως ασθενείας της Βιέννης, στο εξής: συμβούλιο των εργαζομένων) και του Wiener Gebietskrankenkasse (περιφερειακού ταμείου ασφαλίσεως ασθενείας της Βιέννης, στο εξής: περιφερειακό ταμείο), ως προς τις αμοιβές των διπλωματούχων ψυχολόγων που απασχολούνται ως ψυχοθεραπευτές.

3 Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι οι αμοιβές των εργαζομένων που απασχολούνται από τους αυστριακούς οργανισμούς κοινωνικής ασφαλίσεως καθορίζονται από τους διαφόρους κανονισμούς υπηρεσίας (Dienstordnungen), οι οποίοι συνάπτονται υπό μορφή συλλογικών συμβάσεων εφαρμοστέων στις διάφορες κατηγορίες προσωπικού. Έτσι, οι ψυχολόγοι που έχουν άδεια αυτόνομης ασκήσεως του επαγγέλματός τους κατατάσσονται στην κατηγορία F, κλιμάκιο I, του Dienstordnung A (κανονισμού υπηρεσίας A, στο εξής: DO. A), που έχει εφαρμογή στο διοικητικό προσωπικό, στο νοσηλευτικό προσωπικό και στους οδοντοτεχνίτες, ενώ οι ιατροί που έχουν άδεια αυτόνομης ασκήσεως του επαγγέλματος του ειδικευμένου ιατρού κατατάσσονται στην κατηγορία B, κλιμάκιο III, του Dienstordnung B (κανονισμός υπηρεσίας B, στο εξής: DO.B), που έχει εφαρμογή στους ιατρούς και στους οδοντιάτρους. Εν είδει συγκρίσεως μπορεί να αναφερθεί ότι, το 1995, ο καθαρός βασικός μισθός ενός εργαζομένου της κατηγορίας F, κλιμάκιο I, του DO. A κυμαινόταν μεταξύ 24 796 και 51 996 αυστριακών σελινίων (ÖS), ενώ ο αντίστοιχος μισθός ενός ιατρού της κατηγορίας B, κλιμάκιο III, του DO.B κυμαινόταν μεταξύ 42 197 και 73 457 ÖS.

4 Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει επίσης ότι οι οικείοι οργανισμοί μπορούν να απασχολούν τρεις διαφορετικές κατηγορίες ψυχοθεραπευτών: ιατρούς που έχουν ολοκληρώσει τη γενική ή ειδική εκπαίδευσή τους, διπλωματούχους ψυχολόγους που έχουν άδεια αυτόνομης ασκήσεως επαγγέλματος στον τομέα της υγείας και, τέλος, πρόσωπα τα οποία, χωρίς να είναι ιατροί ή ψυχολόγοι, έχουν ολοκληρώσει μια γενική κατάρτιση και έχουν ειδικευθεί στην ψυχοθεραπεία.

5 Το συμβούλιο των εργαζομένων ζήτησε από το Arbeits- und Sozialgericht (δικαστήριο αρμόδιο για την εκδίκαση εργατικών διαφορών και διαφορών κοινωνικής ασφαλίσεως) να αναγνωρίσει ότι οι σχέσεις που είχαν δημιουργηθεί βάσει των συμβάσεων εργασίας που είχαν συναφθεί μεταξύ του περιφερειακού ταμείου και των ψυχοθεραπευτών που έχουν πραγματοποιήσει σπουδές ψυχολογίας και κατέχουν τον τίτλο του διδάκτορα διέπονταν από τον DO.B και ότι οι ενδιαφερόμενοι έπρεπε να καταταγούν στην ίδια κατηγορία με τους ιατρούς που απασχολούνται ως ψυχοθεραπευτές (ήτοι στην κατηγορία B, κλιμάκιο III). Προς στήριξη του αιτήματος αυτού, το συμβούλιο των εργαζομένων προέβαλε, μεταξύ άλλων, αφενός, ότι η εν λόγω κατάταξη κατ' αναλογία δικαιολογούνταν από την κατάρτιση και τη δραστηριότητα των ψυχολόγων ψυχοθεραπευτών, οι οποίοι αναπτύσσουν δραστηριότητα επίσης στον τομέα των θεραπευτικών αγωγών τον

οποίο καλύπτει ο DO.B, και, αφετέρου, ότι οι χαμηλότερες αμοιβές που προβλέπονται γι' αυτήν την επαγγελματική κατηγορία αφορούσε κατά πλειονότητα τις γυναίκες.

6 Το περιφερειακό ταμείο αμφισβήτησε το βάσιμο του αιτήματος αυτού, στο πλαίσιο του οποίου δεν λαμβάνονται υπόψη, κατά την άποψή του, οι διαφορές όσον αφορά την κατάρτιση και την ειδίκευση και η ικανοποίηση του οποίου θα ισοδυναμούσε με την εξομοίωση των διπλωματούχων ψυχολόγων προς ειδικευμένους ιατρούς. Το γεγονός ότι ως ψυχολόγοι ασχολούμενοι με την ψυχοθεραπεία εργάζονται περισσότερες γυναίκες απ' ό,τι άνδρες αποτελεί καθαρή σύμπτωση, ενώ και στα εξωτερικά του ιατρεία εργάζονται ως ιατροί περισσότερες γυναίκες απ' ό,τι άνδρες.

7 Το Arbeits- und Sozialgericht απέρριψε το αίτημα του συμβουλίου των εργαζομένων με την αιτιολογία ότι ο Gleichbehandlungsgesetz (νόμος περί της ίσης μεταχειρίσεως) του 1979 δεν ρυθμίζει όλες τις ενδεχόμενες διακρίσεις εντός των επαγγελματικών κατηγοριών, αλλά μόνον την ίση μεταχείριση των φύλων στον επαγγελματικό βίο. Μεταξύ άλλων, δέχθηκε ότι η διαφορά των αμοιβών μεταξύ των ιατρών και των ψυχολόγων που εργάζονται ως ψυχοθεραπευτές προβλέφθηκε με συμφωνία των συμβαλλομένων μερών των συλλογικών συμβάσεων και ότι δικαιολογείται, ειδικότερα, από τη διαφορά των καθηκόντων των ενδιαφερομένων, δεδομένου ότι οι ιατροί που έχουν προσληφθεί ως ειδικευμένοι ιατροί είναι οι μόνοι που υποχρεούνται να ασκούν και άλλες ιατρικές δραστηριότητες σε περίπτωση επείγοντος.

8 Το Oberlandesgericht Wien, ενώπιον του οποίου ασκήθηκε έφεση, διαπίστωσε, μεταξύ άλλων, ότι μεταξύ των διαδίκων δεν αμφισβητούνταν τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: το περιφερειακό ταμείο απασχολεί συνολικά 248 ιατρούς, από τους οποίους οι 135 είναι γυναίκες· στο εξωτερικό ιατρείο που κατονομάζεται από το συμβούλιο των εργαζομένων απασχολούνται ως ψυχοθεραπευτές 6 ψυχολόγοι, από τους οποίους 5 είναι γυναίκες, και 6 ιατροί, στους οποίους συγκαταλέγεται 1 γυναίκα· από τον συνολικό αριθμό των 34 προσώπων που απασχολούνται ως ψυχοθεραπευτές στους οργανισμούς κοινωνικής ασφαλίσεως, 24 είναι διπλωματούχοι ψυχολόγοι, από τους οποίους 18 είναι γυναίκες, και 10 είναι ιατροί, από τους οποίους 2 είναι γυναίκες. Το δικαστήριο αυτό τόνισε επίσης ότι στην Αυστρία ήσαν εγγεγραμμένοι στα επαγγελματικά μητρώα ως ψυχολόγοι με σπουδές ψυχοθεραπείας 1 125 άνδρες και 2 338 γυναίκες.

9 Κρίνοντας, ενόψει των στοιχείων αυτών, ότι για την επίλυση της διαφοράς ήταν αναγκαία η ερμηνεία ορισμένων διατάξεων του κοινοτικού δικαίου, το Oberlandesgericht αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα ερωτήματα:

«1) Πρόκειται για "όμοια εργασία" ή "όμοια θέση εργασίας" υπό την έννοια του άρθρου 119 της Συνθήκης ΕΚ ή της οδηγίας 75/117/ΕΟΚ ακόμη και στην περίπτωση που μισθωτοί που κατέχουν διαφορετικές άδειες ασκήσεως επαγγέλματος ασκούν την ίδια δραστηριότητα επί μακρό χρονικό διάστημα (επί περισσότερες της μιας περιόδους καταβολής αμοιβών);

2) Για τη διαπίστωση της συνδρομής δυσμενούς διακρίσεως υπό την έννοια του άρθρου 119 της Συνθήκης ΕΚ ή της οδηγίας 75/117/ΕΟΚ έχει επίσης σημασία το

α) αν η αμοιβή καθορίζεται μόνον από τα συμβαλλόμενα μέρη της συμβάσεως εργασίας, δηλαδή σ' αυτά εναπόκειται να αποφασίσουν αν θα συμπεριλάβουν σ' αυτήν ρήτρες συλλογικών συμβάσεων

β) αν με γενικής ισχύος ρυθμίσεις (συλλογικές συμβάσεις), καθορίζονται υποχρεωτικά ελάχιστα όρια αμοιβών για όλους τους εργαζομένους ενός τομέα ή

γ) το αν οι αμοιβές καθορίζονται υποχρεωτικά και εξαντλητικά με συλλογικές συμβάσεις;

3) Στην περίπτωση που μια συλλογική σύμβαση ρυθμίζουσα εξαντλητικά τις αμοιβές προβλέπει, για την άσκηση της ίδιας δραστηριότητας ή δραστηριότητας ίσης αξίας, διαφορετικές αμοιβές ανάλογα με την άδεια ασκήσεως επαγγέλματος που κατέχουν οι εργαζόμενοι, ως κριτήριο για τον σχηματισμό των ομάδων που πρέπει να συγκριθούν προκειμένου να διαπιστωθεί η δυσμενής διάκριση την οποία ενδεχομένως συνεπάγεται ένα μέτρο, πρέπει να ληφθούν υπόψη

α) οι εργαζόμενοι που απασχολούνται στην επιχείρηση του συγκεκριμένου εργοδότη,

β) οι εργαζόμενοι που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της συλλογικής συμβάσεως ή

γ) όλοι οι εργαζόμενοι που έχουν άδεια ασκήσεως του οικείου επαγγέλματος;

4) Στην περίπτωση αυτή (δεύτερο και τρίτο ερώτημα) είναι κρίσιμη η αναλογία ανδρών και γυναικών μόνον εντός της υφισταμένης τη δυσμενή διάκριση ομάδας ή εντός και των δύο ομάδων;

5) Στην περίπτωση που η κρίσιμη στη συγκεκριμένη περίπτωση όμοια δραστηριότητα που ασκούν οι δύο επαγγελματικές ομάδες αποτελεί μια επιμέρους δραστηριότητα μεταξύ των δραστηριοτήτων τις οποίες καλύπτει η άδεια ασκήσεως επαγγέλματος, πρέπει να ληφθούν υπόψη

α) όλοι οι κατέχοντες αυτήν την άδεια ασκήσεως επαγγέλματος εργαζόμενοι (όλοι οι ειδικευμένοι ιατροί και όλοι οι ψυχολόγοι), οι οποίοι εμπίπτουν στο κρίσιμο πλαίσιο αναφοράς (εργάζονται στη συγκεκριμένη επιχείρηση ή υπάγονται στη συλλογική σύμβαση — βλ. τρίτο ερώτημα),

β) όλοι όσοι είναι συγκεκριμένα σε θέση να ασκήσουν τη δραστηριότητα αυτή (ιατροί ειδικευμένοι στην ψυχιατρική κ.λπ.) ή

γ) μόνον όσοι ασκούν αυτήν την συγκεκριμένα όμοια δραστηριότητα;

6) Πρέπει, σε περίπτωση ασκήσεως της ίδιας δραστηριότητας στο πλαίσιο της επιχειρήσεως, να θεωρηθεί η διαφορετική κατάρτιση ως κριτήριο που δικαιολογεί δυσμενή διάκριση ως προς τις αμοιβές; Πρέπει, ανεξαρτήτως της συγκε-

κριμένης δραστηριότητας που ασκεί ο εργαζόμενος στο πλαίσιο της επιχειρήσεως, να θεωρείται μια άδεια ασκήσεως επαγγέλματος που καλύπτει περισσότερες δραστηριότητες ως αντικειμενικό κριτήριο όσον αφορά τις διαφορετικές αμοιβές;

Έχει, συνεπώς, αποφασιστική σημασία το αν

α) η ομάδα εργαζομένων που λαμβάνει υψηλότερες αμοιβές μπορεί να χρησιμοποιηθεί στο πλαίσιο της επιχειρήσεως για την επιτέλεση και άλλων εργασιών ή

β) απαιτείται συναφώς να αποδεικνύεται ότι, στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι εργαζόμενοι αυτοί επιτελούν και άλλες εργασίες;

Έχει συναφώς σημασία το γεγονός ότι οι σχετικές ρήτρες της συλλογικής συμβάσεως προβλέπουν επίσης την προστασία των εργαζομένων από την απόλυση;

7) Προκύπτει από το άρθρο 222 της Συνθήκης ΕΚ ή από την κατ' αναλογία εφαρμογή του άρθρου 174 της Συνθήκης ΕΚ ότι το δικαίωμα που μπορεί εν προκειμένω να θεμελιωθεί, ενδεχομένως, στο άρθρο 119 της Συνθήκης ΕΚ ή στην οδηγία 75/117/ΕΟΚ, για αμοιβές σύμφωνα με τις ρυθμίσεις άλλης συλλογικής συμβάσεως (συναφθείσας μεταξύ των ιδίων συμβαλλομένων μερών) γεννάται μόνον αφ' ης στιγμής διαπιστωθεί από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων;»

Επί του πρώτου ερωτήματος

10 Το άρθρο 119, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης προβλέπει τα εξής: «Κάθε κράτος μέλος εξασφαλίζει κατά τη διάρκεια του πρώτου σταδίου και διατηρεί εν συνεχεία την εφαρμογή της αρχής της ισότητος των αμοιβών για όμοια εργασία μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών». Κατά το άρθρο 119, τρίτο εδάφιο, «η ισότης αμοιβής χωρίς διακρίσεις φύλου συνεπάγεται: α) ότι η αμοιβή που

παρέχεται για όμοια εργασία που πληρώνεται κατ' αποκοπήν καθορίζεται με βάση την ίδια μονάδα μετρήσεως· β) ότι η αμοιβή που παρέχεται για εργασία που πληρώνεται με βάση τη χρονική διάρκεια είναι η ίδια για όμοια θέση εργασίας».

11 Το άρθρο 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας ορίζει τα ακόλουθα: «Η αρχή της ισότητος των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών, που προβλέπεται στο άρθρο 119 της Συνθήκης (...), συνεπάγεται για την ίδια εργασία ή για εργασία στην οποία αποδίδεται ίση αξία, την κατάργηση για το σύνολο των στοιχείων και όρων αμοιβής κάθε διακρίσεως βασιζομένης στο φύλο». Το δεύτερο εδάφιο της διατάξεως αυτής διευκρινίζει τα εξής: «Ιδιαίτερα, όταν χρησιμοποιείται σύστημα επαγγελματικής κατατάξεως για τον καθορισμό των αμοιβών, το σύστημα αυτό πρέπει να βασίζεται σε κοινά κριτήρια για τους εργαζομένους άνδρες και γυναίκες και να επιβάλλεται κατά τρόπο που να αποκλείει τις διακρίσεις που βασίζονται στο φύλο».

12 Το συμβούλιο των εργαζομένων προτείνει να δοθεί στο πρώτο ερώτημα καταφατική απάντηση. Κατά την άποψή του, η αρχή που καθιέρωσε το Δικαστήριο με την απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 1993, C-127/92, Enderby (Συλλογή 1993, σ. I-5535), κατά την οποία οι κατηγορίες εργαζομένων που έχουν διαφορετικά επαγγέλματα και διαφορετικές άδειες ασκήσεως επαγγέλματος μπορούν να ασκούν καθήκοντα ίσης αξίας, πρέπει, κατά μείζονα λόγο, να έχει εφαρμογή στην περίπτωση που πανομοιότυπα καθήκοντα ασκούνται βάσει διαφορετικών αδειών ασκήσεως επαγγέλματος.

13 Αντιθέτως, το περιφερειακό ταμείο και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι η όμοια δραστηριότητα που ασκείται από εργαζομένους που έχουν διαφορετικές άδειες ασκήσεως επαγγέλματος και η οποία συνδέεται με διαφορετικές ικανότητες και διαφορετικές υποχρεώσεις δεν αποτελεί όμοια εργασία υπό την έννοια των προαναφερθεισών διατάξεων. Υπογραμμίζουν, μεταξύ άλλων, τη σπουδαιότητα της επαγγελματικής καταρτίσεως και της αποκτηθείσας ειδικεύσεως. Η Επιτροπή τονίζει, επιπλέον, ότι, με την προαναφερθείσα απόφαση Enderby, το Δικαστήριο δεν δέχθηκε ότι οι επίμαχες επαγγελματικές δραστηριότητες έπρεπε να θεωρηθούν ως όμοια εργασία.

14 Η Γερμανική Κυβέρνηση υπενθυμίζει ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η διαφορετική αμοιβή που καταβάλλεται για όμοια εργασία μπορεί να δικαιολογηθεί από τη διαφορετική κατάρτιση ή άδεια ασκήσεως επαγγέλματος. Θεω-

ρεί, όμως, ότι στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να εκτιμήσει τα πραγματικά στοιχεία που προσιδιάζουν στην υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί.

15 Πρέπει, καταρχάς, να υπογραμμιστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η δυσμενής διάκριση συνίσταται στην εφαρμογή διαφορετικών κανόνων σε παρεμφερείς καταστάσεις ή στην εφαρμογή του ίδιου κανόνα σε διαφορετικές καταστάσεις (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1996, C-342/93, Gillespie κ.λπ., Συλλογή 1996, σ. I-475, σκέψη 16).

16 Όσον αφορά το επιχείρημα του συμβουλίου των εργαζομένων, αρκεί η διαπίστωση ότι, με την προαναφερθείσα απόφαση Enderby, το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε για το ζήτημα της ίσης αξίας των θέσεων εργασίας που κατέχουν εργαζόμενοι που ανήκουν σε διαφορετικές επαγγελματικές κατηγορίες. Με την απόφαση αυτή, το Δικαστήριο απάντησε απλώς σε ερωτήματα που του υποβλήθηκαν υπό την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω θέσεις εργασίας ήσαν ίσης αξίας, χωρίς να διερωτηθεί σχετικά με την ισχύ της προϋποθέσεως αυτής (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Enderby, σκέψεις 11 και 12).

17 Προκειμένου να διαπιστωθεί αν οι εργαζόμενοι παρέχουν όμοια εργασία, πρέπει να εξεταστεί αν, λαμβανομένου υπόψη ενός συνόλου παραγόντων, όπως είναι η φύση της εργασίας, η κατάρτιση και οι όροι εργασίας, οι εργαζόμενοι αυτοί μπορούν να θεωρηθούν ως ευρισκόμενοι σε συγκρίσιμη κατάσταση (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 31ης Μαΐου 1995, C-400/93, Royal Copenhagen, Συλλογή 1995, σ. I-1275, σκέψεις 32 και 33).

18 Επομένως, οσάκις μια δραστηριότητα που είναι φαινομενικά πανομοιότυπη ασκείται από διαφορετικές ομάδες εργαζομένων που δεν έχουν την ίδια άδεια ασκήσεως επαγγέλματος ή την ίδια επαγγελματική κατάρτιση προς άσκηση του επαγγέλματός τους, πρέπει να εξετάζεται αν, λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων που αφορούν τη φύση των καθηκόντων που μπορούν να ανατεθούν, αντιστοίχως, σε καθεμία από τις εν λόγω ομάδες εργαζομένων, τις σχετικές με την κατάρτιση προϋποθέσεις που απαιτούνται για την άσκηση των καθηκόντων αυτών και τους όρους εργασίας υπό τους οποίους εκτελούνται τα καθήκοντα αυτά, οι διαφορετικές αυτές ομάδες εργαζομένων παρέχουν όμοια εργασία υπό την έννοια του άρθρου 119 της Συνθήκης.

19 Όπως τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στην παράγραφο 32 των προτάσεών του, υπό γ', η επαγγελματική κατάρτιση δεν αποτελεί, επομένως, απλώς και μόνον έναν από τους παράγοντες που μπορούν να δικαιολογήσουν αντικειμενικά μια διαφορά μεταξύ των αμοιβών που καταβάλλονται σε εργαζομένους που παρέχουν όμοια εργασία (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 1989, 109/88, Handels-og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark, γνωστή ως «Danfoss», Συλλογή 1989, σ. 3199, σκέψη 23). Η επαγγελματική κατάρτιση συγκαταλέγεται μεταξύ των κριτηρίων βάσει των οποίων μπορεί να διαπιστωθεί αν οι εργαζόμενοι παρέχουν όμοια εργασία.

20 Από τα στοιχεία που περιέχει η διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι, μολονότι οι ψυχολόγοι και οι ιατροί που απασχολούνται από το περιφερειακό ταμείο ως ψυχοθεραπευτές ασκούν φαινομενικά πανομοιότυπη δραστηριότητα, χρησιμοποιούν, για τη θεραπεία των ασθενών τους, γνώσεις και ικανότητες που έχουν αποκτήσει στο πλαίσιο πολύ διαφορετικών κλάδων της επιστήμης, ήτοι στο πλαίσιο σπουδών ψυχολογίας και ιατρικής, αντιστοίχως. Επιπλέον, το εθνικό δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, μολονότι τόσο οι ιατροί όσο και οι ψυχολόγοι επιτελούν συγκεκριμένα εργασία ψυχοθεραπείας, οι ιατροί έχουν την άδεια να ασκούν και άλλες δραστηριότητες, που εμπίπτουν σε τομέα διαφορετικό από εκείνο στον οποίο μπορούν να ασκούν δραστηριότητα οι ψυχολόγοι, οι οποίοι δεν μπορούν να ασκούν παρά μόνο δραστηριότητα ψυχοθεραπευτή.

21 Υπ' αυτές τις συνθήκες, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως ευρισκόμενες σε συγκρίσιμη κατάσταση δύο ομάδες εργαζομένων που έχουν διαφορετική επαγγελματική κατάρτιση και που, λόγω του διαφορετικού εύρους της άδειας ασκήσεως επαγγέλματος που απορρέει από την κατάρτιση αυτή και βάσει της οποίας προσλήφθηκαν, καλούνται να ασκήσουν διαφορετικά καθήκοντα ή δραστηριότητες.

22 Η διαπίστωση αυτή δεν αναιρείται από τον καθορισμό με ενιαία κριτήρια των αμοιβών για τις ψυχοθεραπευτικές αγωγές. Πράγματι, ο καθορισμός αυτός μπορεί να οφείλεται σε λόγους κοινωνικής πολιτικής.

23 Επομένως, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι δεν πρόκειται για όμοια εργασία υπό την έννοια του άρθρου 119 της Συνθήκης ή υπό την έννοια της οδηγίας, οσάκις όμοια δραστηριότητα ασκείται, επί μακρό χρονικό διάστημα, από εργαζομένους που έχουν διαφορετική άδεια ασκήσεως επαγγέλματος.

Επί των λοιπών ερωτημάτων

24 Εν όψει της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στα λοιπά ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο.

Επί των δικαστικών εξόδων

25 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Γερμανική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διάταξη της 5ης Μαΐου 1997 το Oberlandesgericht Wien, αποφαίνεται:

Δεν πρόκειται για όμοια εργασία υπό την έννοια του άρθρου 119 της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ) ή υπό την έννοια της οδηγίας 75/117/ΕΟΚ του Συμβου-

λίου, της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών, οσάκις όμοια δραστηριότητα ασκείται, επί μακρό χρονικό διάστημα, από εργαζομένους που έχουν διαφορετική άδεια ασκήσεως επαγγέλματος.

Rodríguez Iglesias Puissochet Hirsch

Jann Moitinho de Almeida Gulmann

Edward Ragnemalm Wathelet

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 11 Μαΐου 1999.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος

G. C. Rodríguez Iglesias